

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت خبر

مدیریت پژوهش‌های خبری

بررسی اهمیت کار آفرینی در توسعه اقتصادی

به بهانه روز کار آفرینی

«۶ مرداد»

صدا و سیما

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

– گروه تلگرام پژوهش خبری صداوسیما <https://telegram.me/pajooreshkhabar>

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

- ۱..... مقدمه
- ۲..... تعریف کارآفرینی
- ۲..... تعریف کارآفرین
- ۳..... کارآفرینی از منظر اسلام
- ۳..... اهمیت و ارزش تولید و کارآفرینی در اقتصاد مقاومتی
- ۸..... مقایسه شاخص‌های کارآفرینی کشورهای حوزه سند چشم‌انداز
- ۱۰..... نقشه جامع کارآفرینی کشور
- ۱۱..... برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۴-۱۳۹۰) و کارآفرینی
- ۱۲..... برنامه‌های وزارت کار برای حمایت از کارآفرینی
- ۱۳..... موانع کارآفرینی در ایران
- ۱۵..... چگونه «ایران فردا را ایران کارآفرین بسازیم»
- ۱۶..... بازار کار و کارآفرینی
- ۱۸..... جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

صدای و سیما

کار آفرینی یک عبادت است، یک کار با ارزش است، یک ارزش آفرینی است^(۱).

مقدمه:

ساختار اقتصادی دنیای امروز با گذشته به طور اساسی تفاوت دارد. شاخص‌های سخت افزاری و دارایی‌های مشهود که دیروز در جایگاه یک بنگاه اقتصادی نقش تعیین‌کننده داشت جای خود را به نوآوری، ابداع، خلق محصولات جدید و دارایی‌های نرم افزاری داده است. اگر دیروز ثروتمندترین افراد دنیا آن‌هایی بودند که منابع مالی بیشتری در اختیار داشتند نظیر راکفلرها، امروز ثروتمندترین مردم دنیا فردی دانش مدار و کارآفرین مانند بیل گیتس مدیر شرکت مایکروسافت در آمریکا است. لذا توسعه اقتصادی دنیای امروز بر پایه نوآوری و خلاقیت و استفاده از دانش استوار است. این اقتصاد را اقتصاد مبتنی بر دانش یا اقتصاد دانش محور می‌گویند. تولید علم و دانش، بهره‌گیری از دانش و گسترش آن در سطح جامعه در تمام زمینه‌های اجتماعی توانمندی و قدرت ایجاد می‌نماید. کشورهایی که بخش قابل ملاحظه‌ای از تولید علم و دانش را به خود اختصاص داده‌اند، از نظر صنعتی توسعه یافته و از توان اقتصادی و سیاسی بالایی برخوردارند. بدیهی است تولید علم و دانش جز از راه تحقیق حاصل نمی‌گردد.

رابطه سرمایه‌گذاری در امر تحقیقات و تولید علم و رابطه تولید علم با توان اقتصادی و سیاسی کشورها یک رابطه مستقیم است. به کارگیری دانش و مدیریت در هر جامعه زیر بنای نوآوری و خلاقیت‌هاست. بنابراین لازمه رشد اقتصادی در دنیای امروز توسعه مراکز تولید دانش، فن‌آوری و مهارت‌های فنی است که مهم‌ترین آن‌ها دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی هستند. دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی به عنوان رکن اساسی در توسعه همه جانبه کشور باید از هر نظر مورد حمایت قرار گیرند و محققان و اساتید باید از جایگاه ویژه‌ای برخوردار باشند تا با آسایش خیال قادر باشند نیروهای جوان و طالب علم کشور را اهل فکر و نظر، نوآور و خلاق پرورش دهند. در دنیای امروز بزرگترین سرمایه‌های یک بنگاه اقتصادی نیروهای اهل فکر، یادگیرنده و خلاق آن‌ها هستند و این نیروها کسی جز کارآفرینان نیستند.

این گزارش به بهانه ششم مرداد، روز کار آفرینی، نگاهی اجمالی دارد به مباحث مختلف کار آفرینی که می‌توانند دستمایه ساخت گزارش‌های خبری قرار گیرند.

تعریف کارآفرینی

واژه کارآفرینی از کلمه فرانسوی *Entreprendre* به معنای « متعهد شدن » نشأت گرفته است. بنابر تعریف واژه نامه دانشگاهی وبستر: کارآفرین کسی است که متعهد می‌شود مخاطره‌های یک فعالیت اقتصادی را سازماندهی، اداره و تقبل کند. اقتصاددانان نخستین کسانی بودند که در نظریه‌های اقتصادی خود به تشریح کارآفرین و کارآفرینی پرداختند. ژوزف شومپیتر، کارآفرین را نیروی محرکه اصلی در توسعه اقتصادی می‌داند و می‌گوید: نقش کارآفرین، نوآوری است. از دیدگاه وی ارائه کالایی جدید، ارائه روشی جدید در فرآیند تولید، گشایش بازاری تازه، یافتن منابع جدید و ایجاد هرگونه تشکیلات جدید در صنعت و... از فعالیت‌های کارآفرینان است. کرزنر نیز که از استادان اقتصاد دانشگاه نیویورک می‌باشد کارآفرینی را این گونه تشریح می‌کند: کارآفرینی یعنی ایجاد سازگاری و هماهنگی متقابل بیشتر در عملیات بازارها^(۱).

در یک نگاه کلی می‌توان کارآفرینی را به دو گروه اساسی تقسیم نمود. کارآفرینی فردی و کارآفرینی سازمانی. اگر نوآوری و ساخت محصولی جدید یا ارائه خدماتی نو با توجه به بازار، حاصل کار فرد باشد آن را کارآفرینی فردی و اگر حاصل تلاش یک تیم در سازمانی باشد آن را کارآفرینی سازمانی می‌نامند^(۲).

جاذبه اصلی کارآفرینی چه در بعد فردی و چه در بعد سازمانی آن بی‌حد بودن نوآوری است. کارآفرینان با ویژگی خلاقیت، براساس فرصت‌ها در زمان‌های مناسب قادرند محصولی جدید یا خدماتی نو به بازار ارائه نمایند. نوآوری فرایندی است پایان ناپذیر، زیرا نمی‌توان برای تولید علم حد و مرزی قائل گردید. در اقتصاد مبتنی بر دانش، نوآوران و صاحبان فکر سرمایه‌های اصلی شرکت‌های تولیدی و کارآفرین هستند. امروزه ۷۰ تا ۷۵ درصد سود در شرکت‌های نرم افزاری و دارویی از طریق سرمایه‌های عقلانی کارکنان حاصل می‌گردد.

بسیاری از کارآفرینان فعالیت خود را در قالب ایجاد شرکت‌های کوچک و متوسط (SME) ها^(۳) شروع می‌نمایند. این شرکت‌ها سهم به سزایی در توسعه صنایع پیشرفته (HT)^(۴) و ایجاد اشتغال داشته و نسبت به شرکت‌های بزرگ از انعطاف پذیری بالایی برخوردارند. لذا بسیاری از دولت‌ها متقاعد شده‌اند که باید بستر رشد را برای واحدهای کوچک و متوسط در قالب مراکز رشد، پارک‌های صنعتی و فناوری فراهم سازند و آن‌ها را تا مدت زمانی که بتوانند به صورت یک شرکت مستقل وارد بازار شوند حمایت کنند. در کشورهای جنوب شرقی آسیا ۹۵٪ کل بنگاه‌های اقتصادی و صنعتی کشورها را «SMEها» تشکیل داده و به عنوان رکن اساسی در اقتصاد و اشتغال کشورها تاثیر گذارند^(۵).

تعریف کارآفرین

کارآفرین، نوآور و خلاق، مخاطره پذیر و مسئولیت پذیر است. او هدف‌گرا، واقع‌گرا و رشدگراست. کارآفرین دارای عزم و اراده، اعتماد به نفس و استقلال طلب است. قدرت تخیل، دوراندیشی، خودجوشی، بصیرت، تفکر مثبت،

۱ - مرکز کارآفرینی دانشگاه علم و صنعت ایران

۲ - پرتال اصفهان، <http://isfp.ir>

۳ - بنگاه‌های کوچک و متوسط کسب و کار (SMALL & MEDIUM SIZE ENTERPRISES)

۴ - فناوری‌های پیشرفته (tech- High)

۵ - پرتال اصفهان، <http://isfp.ir>

توانمندی در ایجاد ارتباط از دیگر ویژگی‌های کارآفرینان است. کارآفرین به چالش‌ها پاسخ مثبت می‌دهد، با مشکلات و موانع برخوردی مثبت دارد و از دانش به خوبی بهره می‌گیرد. او تلاش می‌کند تا دانش تولید شده در مراکز تحقیقاتی را به دانش تولید محصول تبدیل نماید و محصولی قابل رقابت به بازار ارائه دهد^(۱).

■ کارآفرینی از منظر اسلام^۲

در نظام ارزشی و در جای جای کلام معصومین و به ویژه در نگاه پیامبر اعظم صلی‌الله‌علیه‌وآله، در امتداد آیات قرآن و خاستگاه وحی، امور اقتصادی و مقوله کارآفرینی، بخش مهمی از زندگی آدمی را به خود اختصاص داده است. قرآن کریم با تأکید بر عناوین و مواضع مختلف، اهمیت اقتصاد و کار و کارآفرینی را مورد تأکید قرار داده است، که موارد ذیل برخی از آنهاست:

۱- تجلی توحید در اقتصاد و کارآفرینی

از دیدگاه قرآن کریم، تمام هستی و به ویژه انسان، منابع و ابزارهای تولید و تمامی فعالیت‌های تولیدی انسان، مخلوق خدا و نشان خداوندی‌اند و قرآن، همه آنها را آثار رحمت و فضل خدا می‌داند و کارآفرینان نیز تجلی‌گاه این ویژگی خدایند و هر روز، او دست‌اندرکار و نوآفرین است.

۲- توجه به معاد، اقتصاد و کارآفرینی

قرآن کریم در جاهای مختلف تأکید می‌ورزد که تمامی اعمال آدمی در روز واپسین (قیامت)، ارزیابی و محاسبه می‌شود و حتی می‌فرماید: «بر زبان‌های آنها قفل خاموشی می‌زنیم و دست‌ها و پاهای آنها با ما سخن می‌گویند» و این مقوله، عنایت ویژه‌ای به عمل و همچنین رفتارهای اقتصادی دارد. قرآن کریم در این زمینه، اموری مانند تولید، توزیع، مصرف، انگیزه کار، تلاش و فعالیت و در کنار آن، صله رحم، احسان، انفاق، بخشش و بذل را مورد تأکید قرار می‌دهد

۱- پرتال اصفهان، <http://isfp.ir>

۲- خبرگزاری فارس به نقل از ماهنامه پرسمان، شماره ۴۶، تیرماه ۱۳۸۵

۳- عدالت و دادگری در اقتصاد متعادل و کارآفرینی

اصل عدل و دادگری، همراه با توحید و معاد، از معارف مهم قرآن کریم است. وقتی از حضرت امام علی علیه‌السلام سؤال کردند که عاقل را برای ما وصف کن، فرمود: عاقل کسی است که هر چیز را در جای خود قرار دهد. از این منظر، کارآفرین نیز دقت و خلاقیت لازم را جهت انجام درست کار و کار درست، در زمان مطلوب و جایگاه مناسب کار، از خود بروز می‌دهد.

۴- نقش رهبری و مدیریت، در اقتصاد کارآفرینانه

اصل مدیریت با مسئله حکومت و رهبری در جامعه ارتباط دارد. در راستای اصل توحید که حق حاکمیت را از آن خدا می‌داند، افرادی هم که از جانب او - اداره و مدیریت جامعه را بر عهده می‌گیرند - مسئولیت دارند تا در امور اجتماعی، سیاست‌گذاری و تنظیم امور اقتصادی و حرفه‌ای در سطح کلان، متناسب با شرایط و مقتضیات زمان و مکان، تدبیر کنند و کارآفرینان را مجال بروز استعداد دهند و محوریت عدالت را بر اساس سه مقوله آبادانی، کشف استعداد (کارآفرینان)، انجام کارهای نیک و پاینده قرار دهند و این مهم، میسر نمی‌شود؛ مگر با شناخت و داشتن برنامه که خداوند کریم ارسال پیامبران از کارگاه آفرینش را مثال و شاهد می‌آورد؛ مانند ابراهیم، لوط، اسحاق و یعقوب.

۵- ثروت قرآنی و قدرت کارآفرینی

در آیات متعدد، به طور آشکار یا در ضمن ضرب‌المثل‌ها و قصه‌ها و با نگاه‌های متفاوت، به ثروت توجه شده و بیان شده است که حب مال و ثروت، امری فطری است و این که انسان موجودی است کارآفرین که این ویژگی، زمینه‌های کسب ثروت را در او ایجاد کرده است. جمع‌آوری ثروت، به شرط ادای واجبات و دوری از قاعده نکوهیده کنز، مورد نکوهش نمی‌باشد؛ از این رو، قرآن، کارآفرینان متعددی، مانند حضرت سلیمان، داود و ذوالقرنین را مثال می‌زند که با تبحر زیاد، ثروت فراوان اندوختند؛ اما علاقه به مال را در خود تعدیل و جامعه را به فعالیت ترغیب کردند و آدمیان را از بطالت و بیکاری رها ساختند و در مقابل، سودجویان و ثروت‌اندوزان نابالغ را مثال می‌زند؛ مانند قارون، فرعون، ولید بن مغیره و ابی‌لهب که مترفان و مستکبران کنزگرا بودند و عشق بیش از حد به انباشت و ثروت‌اندوزی، موجب سقوط آنها شده است.

۶- سرزنش مرفهین شبه کارآفرین

در آیات متعددی نیز مرفهین شبه کار آفرین غافل مذمت شده‌اند و رابطه مثبتی بین کار و ثروت و سرکشی، در صورت عدم ظرفیت، مطرح شده است. چنین کسانی، در مقابل حقیقت و منافع مردم و آینده نیز می‌ایستند و پیامبران را که کارآفرینان اندیشه‌ورز کارگاه الهی هستند، به مشقت می‌اندازند و در برابر نوح، ابراهیم، موسی، طالوت و حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌ایستند؛ تا حدی که حضرت نوح از قوم خود در پیروی از ثروتمندانی که اموال و دارایی خود را نه از طریق کارآفرینی، بلکه با حيله و نیرنگ حاصل نمودند و باعث گمراهی خویش شده‌اند، نفرین می‌نماید.

۷- حیات طیبه و کارآفرینی

قرآن کریم، منشأ حرکت به سوی حیات طیبه را عمل نیک، فعالیت مفید، مثبت و سازنده در همه زمینه‌های علمی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی بر می‌شمرد. از اختراعات بزرگ تا مجاهدت‌ها و شهادت‌ها و از کارهای بزرگ همچون رسالت انبیا تا کوچک‌ترین کارها، مانند کنار زدن یک سنگ کوچک از وسط جاده، همه در این مفهوم گسترده، جمع می‌باشند و تمامی این موارد، در سخنی از رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله بیان شده‌اند؛ زیرا آدمی مساوی تلاش است و کار و تلاش، جوهره وجودی اوست. از این رو می‌فرماید: «خداوند، تلاش و کار و کوشش را بر شما مقرر داشته است؛ پس بکوشید».

▣ رهنمودهای ده گانه کارآفرینی با الهام از سیره پیامبر (ص)

در ترویج کار و کارآفرینی، اندیشه خیرخواهانه پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله، مورد تصدیق مورخان و صاحب نظران بوده و هست و آن چه از سخنان ایشان استفاده می‌شود، این است که در شکوفا کردن استعدادهای نهانی و جامه عمل پوشاندن به آرمان‌ها و تبدیل مرحله فکر و اندیشه به عمل و محصول، ده گام اساسی زیر را باید طی نمود.

۱- ضرورت آموختن یک کار و پیشه

پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله، منادی آموختن مهارت‌های مختلف است؛ لذا می‌فرماید: «خداوند بنده‌ای را دوست دارد و آنان، کار و پیشه‌ای را بیاموزد تا به وسیله آن، از مردم، بی‌نیاز گشته، از کابوس هراس‌انگیز فقر، رهایی یابد».

۲- زمان شناسی

زمان‌شناسی در کار، بسیار مهم است و چه بسا کارهایی که به خاطر انتخاب زمان نامناسب، با شکست مواجه شده‌اند. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌فرماید: «کسب و کار، در گرو زمان و فصل مناسب خویش است». ۱۵.

۳- سستی‌گریزی

مردم سست، جامعه کسل را رقم می‌زنند و جامعه کسل، آینده خمود و کم‌تحرک را به ارمغان می‌آورد؛ لذا پیامبر رحمت صلی‌الله‌علیه‌وآله، از کسالت و سستی، به خدا پناه می‌برد و می‌فرماید: «خدا! به تو پناه می‌برم از کسالت و سستی و به تو پناه می‌برم از فقر و کفر» و باز می‌فرماید: «خداوند، انسان بی‌کار و بی‌تحرک در کارهای دنیا و آخرت را دشمن می‌دارد».

۴- تداوم و استواری

یکی از ویژگی‌های فاخر کارآفرینان، استواری، استحکام، تداوم و شکست‌ناپذیری است؛ لذا پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله، ضمن تشویق به انتخاب یک کار دقیق، می‌فرماید: «هر کسی از شما که کاری را انجام می‌دهد، باید آن را با استواری، استحکام و مداومت به سرانجام برساند» و نیز می‌فرماید: «بافضیلت‌ترین کارها، بادوام‌ترین آنهاست؛ ولو اندک باشد».

۵- سودرسانی

از ویژگی‌های کارآفرینان، خلق فرصت‌ها، استقبال از خطرها، خرج سرمایه فکری و مادی، عبور از ناشناخته‌ها و خلق «همه چیز» از «هیچ» و سپس ترک آن برای دیگران و ایجاد فرصتی دیگر است و این خلق و واگذاری، در چرخه تداوم قرار می‌گیرد و نتیجه آن، سودرسانی به دیگران است. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله در این باره می‌فرماید: «بهترین مردم، کسی است که برای مردم، سودمندتر باشد».

۶- کسب دانش و مهارت لازم

حالت جست‌وجوگری و کسب اطلاعات، از ویژگی‌های کارآفرینان است که کارهای خود را بر اساس اطلاعات متقن و با تدبیر انجام می‌دهند. رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله، در این باره می‌فرماید: «ای پسر مسعود! هر گاه تصمیم به کاری گرفتی، آن را از روی علم و عقل انجام بده و از این که بدون اندیشه و علم، اقدام به کاری کنی، پرهیز کن».

۷- رابطه دوستانه و صحیح

از ویژگی‌های کارآفرینان، رابطه آنان با اطرافیان خود در محیط کار است که اغلب، دوستانه، غیررسمی و سودرسان است. پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله درباره فعالیت‌های مختلف می‌فرماید: «در اسلام، نه تحمل زیان جایز است و نه ضرر رساندن به دیگران و فریب آنها. روابط، باید شفاف، دوستانه و صادقانه باشد».

۸- صداقت حرفه‌ای

ویژگی دیگر کارآفرینان، صداقت حرفه‌ای و عدم طمع‌ورزی است. این مسئله، هم در اعتماد به کارآفرین و هم در تداوم همکاری با او، مؤثر است. پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله در این باره می‌فرماید: «هر گاه فردی برای یک کار مشخص، فرد دیگری را به فعالیت فرا خواند، باید حقوق او را به طور کامل بپردازد» و نیز می‌فرماید: «هر کس فردی را به فعالیت فرا می‌خواند، پیش از کار، او را از اجرتش آگاه سازد».

۹- پشت کار و خلاقیت

کارآفرین، علاوه بر تصمیم‌گیری صحیح، مناسب و دقیق، فردی است که دارای ایده و فکر جدید باشد و در حوزه‌ای وسیع، از خلاقیت و پشت کار برخوردار باشد. زمانی که یک کارآفرین، احساس ذوق و هیجان می‌کند، به یک فکر و ایده جدید می‌رسد و آن گاه، پشت کار لازم را از خود نشان می‌دهد. کارآفرین، همواره در تکاپو و خلاق است. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله، جدیت و پشت کار را ستایش می‌کند و می‌فرماید: «هر کس به دنبال کاری رود و در آن، پشت کار به خرج دهد، یقیناً به نتیجه می‌رسد».

۱۰- احتکارگریزی و مولد بودن

کارآفرین نوآور، همیشه در حال خلق و ایجاد است و به کم قناعت نکرده، زیاد را هم انباشته نمی‌کند و در عین حال، فردی احتکارگریز و در حال حرکت است و همواره احساس نیاز به توفیق بیشتر، او را از تکیه به وضع موجود، رها می‌سازد. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله، ضمن ستایش بی‌نیازی و غنا می‌فرماید: «دارا بودن و بی‌نیازی، بهترین یاور انسان بر حفظ تقواست» و تأکید می‌فرماید که «از احتکار بپرهیزید».

■ اهمیت و ارزش تولید و کارآفرینی در اقتصاد مقاومتی

رهبر معظم انقلاب اسلامی براساس آموزه‌های اسلامی می‌فرماید: «سرمایه‌گذاری و کارآفرینی، کاری بزرگ و نوعی عبادت است. ایران بزرگ امروز بیش از هر زمان دیگر به کار و کارآفرینی نیاز دارد تا همچون عقابی تیزپرواز، در فضای پیشرفت و آبادانی و افتخار اوج گیرد».

ایشان با اشاره به اهمیت کار و کارآفرینی از دیدگاه اسلام، ایجاد اشتغال را علاوه بر جنبه مهم ثروت‌آفرینی، نوعی زمینه‌سازی برای به کارگیری گنجینه استعدادهای انسانی دانسته و می‌افزایند: «ایران، امروز به کارگاه بزرگ تلاش و ابتکار و نوآوری تبدیل شده است اما این واقعیت، تنها گام اول از روند پیشرفت و سرفرازی کشور است».

رهبر انقلاب اسلامی، با تأکید بر نیاز اساسی کشور به کار و کارآفرینی خاطرنشان می‌کنند: «دو دلیل اساسی یعنی «آمادگی کشور برای جهش» و «فشار اقتصادی دشمنان» ثابت می‌کند که ایران، بیش از هر دوره دیگر به کار و کارآفرینی احتیاج دارد».

ایشان با اشاره به تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی نظام سلطه می‌افزایند: «برای مقابله با این فشارها باید «اقتصاد مقاومتی واقعی» بوجود آوریم که معنای واقعی کارآفرینی نیز همین است». (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با کارآفرینان - ۸۹/۶/۱۶)

رهبر فرزانه انقلاب (مدظله‌العالی) براساس محوری بودن کارآفرینی به مسئولان هشدار می‌دهد که همه‌اهتمام و سرمایه مادی و غیرمادی می‌بایست در مسیر تحقق کارآفرینی باشد تا اقتصاد مقاومتی واقعی شکل گیرد. با نگاهی به بیانات ایشان در دیدار با کارآفرینان معلوم می‌شود که ایشان برای تحقق مفهوم کامل کارآفرینی و اقتصاد مقاومتی روش مشخص علمی و عملی در نظر دارند. ایشان در بیان راهکارهای تحقق هدف در اقتصاد مقاومتی می‌فرماید: «اجرای «کامل، دقیق، همه‌جانبه و مستمر» سیاست‌های اصل ۴۴ حلال بسیاری از مشکلات است». ایشان دولت را به دو کار اساسی در این زمینه موظف کردند تا اقتصاد مقاومتی و کارآفرینی به معنای درست شکل گیرد، زیرا بدون ۱- مدیریت دقیق و عالمانه منابع مالی و ۲- بهبود فضای کسب و کار نمی‌توان امید داشت که اقتصاد مقاومتی شکل گیرد و اقتصاد کشور ضمن پویایی و رشد و شکوفایی بتواند در برابر سلطه‌گران و تحریم‌ها و فشارهای آنان مقاومت کند. برای تحقق اقتصاد مقاومتی لازم است که بسترهای مناسب فراهم آید که دو مورد پیش گفته در رأس آن قرار دارد.

ایشان بسیاری از ایرادها و گله‌های کارآفرینان را ناشی از مدیریت نشدن کامل منابع مالی می‌دانند و در این باره می‌فرمایند: «باید منابع را در مسیری که برای کشور ارزش افزوده مالی و غیرمالی دارد تخصیص دهیم تا تولید و اشتغال افزایش یابد و «کسب و کار» رونق گیرد».

رهبر انقلاب اسلامی، به موازات موظف دانستن دولت به «مدیریت منابع مالی و بهبود فضای کسب و کار»، کارآفرینان را نیز به تلاش مستمر و همه‌جانبه برای مرغوبیت بخش و افزایش کیفیت کالاهای ساخت داخل فراخوانده و می‌افزایند: «مردم

می‌دانند که مصرف هر کالای خارجی یعنی بیکاری یک کارگر ایرانی، اما کارآفرینان هم بدانند که رغبت مردم به مصرف کالاهای داخلی با شعار تحقق نمی‌یابد بلکه نیازمند افزایش کیفیت این کالاهاست».

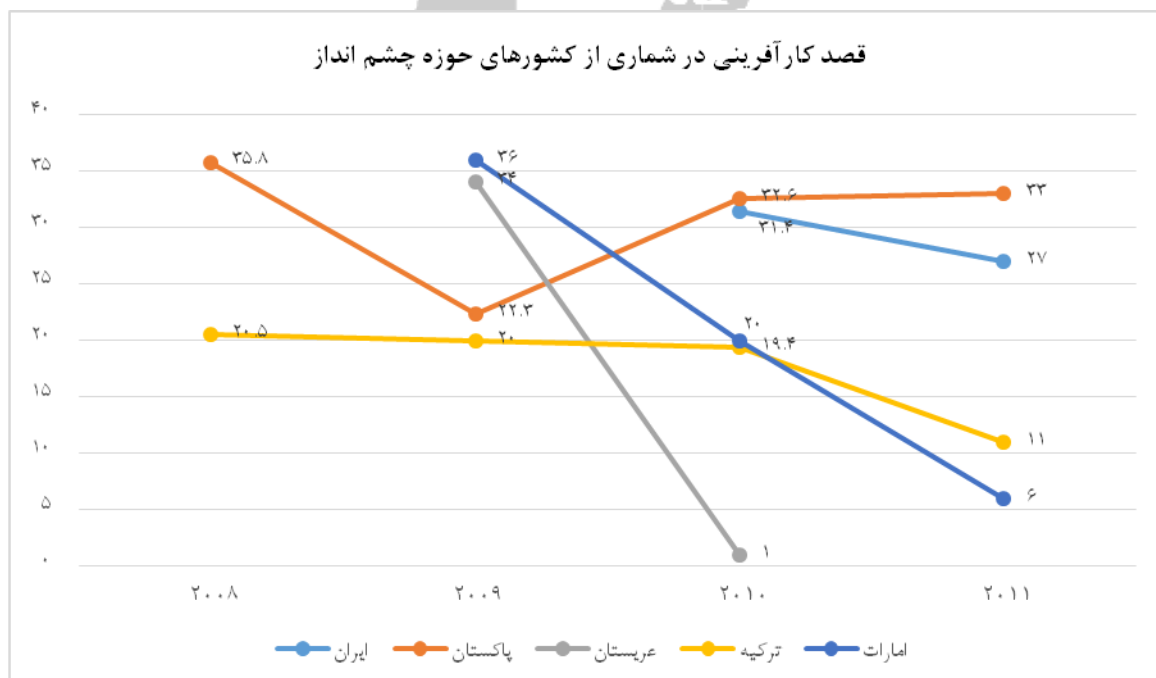
حضرت آیت‌الله خامنه‌ای همچنین بار دیگر واردات بی‌رویه و بی‌منطق را «ضرر و خطری بزرگ» خوانده و می‌افزاید: «مسئولان ذی‌ربط باید با توجه به اهداف و نیازهای واقعی کشور، واردات را مدیریت کنند».

توجه به آنچه مقام معظم رهبری درباره تحقق اقتصاد مقاومتی با محوریت کارآفرینی بیان می‌کند می‌تواند جامعه اسلامی را به اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ نزدیک و تحرکات اسلامی مبتنی بر عدالت را در جامعه سازمانی‌دهی کند. (۱).

مقایسه شاخص‌های کارآفرینی کشورهای حوزه سند چشم‌انداز (۲)

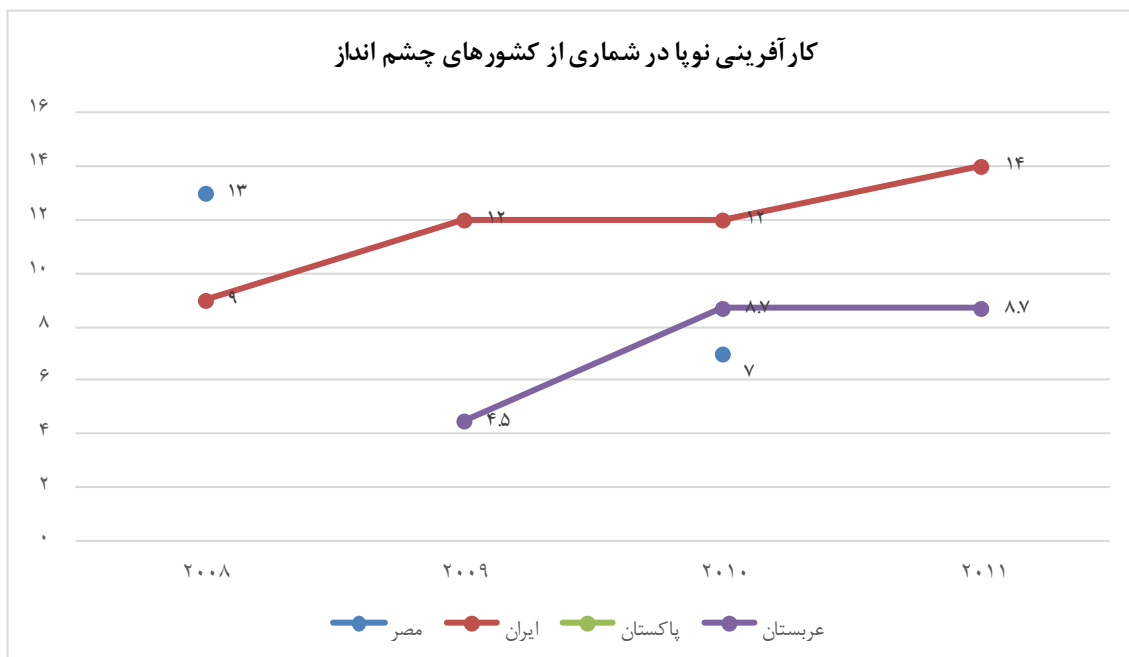
شاخص‌های کارآفرینی در یک دوره چهار ساله (۲۰۰۸-۲۰۱۱) در میان برخی کشورهای حوزه چشم‌انداز، اطلاعات ارزشمندی را در اختیار ما قرار می‌دهد. در سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۱۱، قصد کارآفرینانه مردم ایران بیش از سایر کشورهای منطقه از جمله ترکیه بوده است. مقدار این شاخص در کشور از ۳۶ درصد در سال ۲۰۰۸ به ۲۲ درصد در سال ۲۰۰۹، کاهش یافت. اما در سال‌های بعد شاهد افزایش شاخص قصد کارآفرینانه در ایران بوده‌ایم. به طوری که در سال ۲۰۱۱، مقدار این شاخص (۳۳ درصد) در ایران بیش از سایر کشورهای حوزه سند چشم‌انداز بوده است.

نمودار شماره ۱:

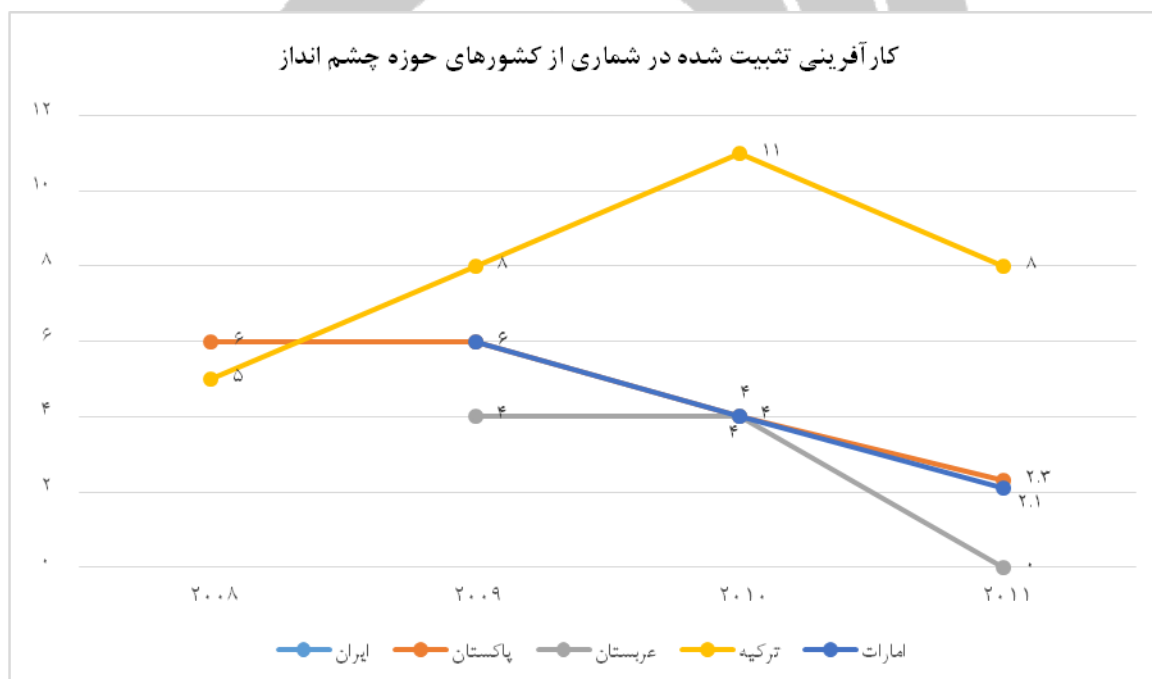

۱ - علی پوریا، مرکز پژوهش و سنجش افکار سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، سال ۱۳۹۱

۲ - سعید کیان پور، عضو هیأت علمی گروه اقتصاد دانشگاه پیام نور، فصل نامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد، سال نهم شماره ۳۴، بهار ۱۳۹۲

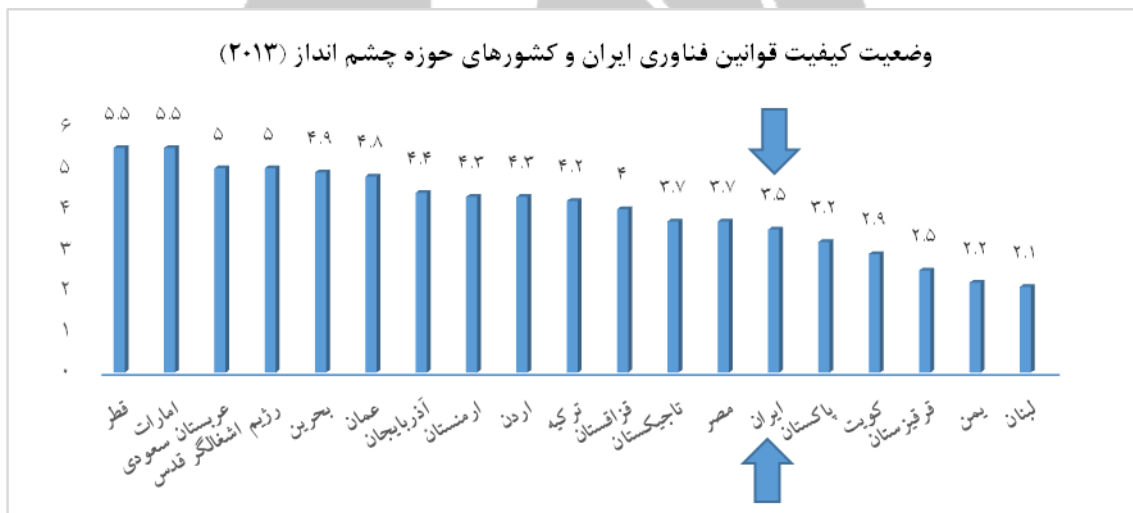
از سوی دیگر نرخ کارآفرینی نوپا در ایران در مقایسه با برخی کشورهای حوزه چشم انداز روند صعودی داشته است. حتی شاخص کارآفرینی نوپا در ایران، طی سال های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱، بیش از همه کشورهای حوزه چشم انداز بوده است. همچنین مطابق نمودار ۳ کارآفرینی تثبیت شده در ایران همانند سایر کشورهای منطقه، در سال ۲۰۱۱، روند نزولی داشته است. البته با این اوصاف، در سال ۲۰۱۱، نرخ کارآفرینی تثبیت شده در ایران بالاتر از سایر کشورهای منطقه بوده است.

سه مجموعه چارچوب محیطی وجود دارند که سیاست گذاران عمومی و تخصصی در سطوح گوناگون توسعه باید به آنها توجه داشته باشند. الزامات اساسی مانند ثبات اقتصاد کلان کشور، نهادهای زیرساختها، سلامت و تحصيلات ابتدایی شرایط زیربنایی هستند که برای عملکرد مناسب یک محیط کسب و کار خوب لازم هستند. این الزامات معمولاً نقطه تمرکز تلاشها برای توسعه در کشورهای منبع محور هستند. هنگامی که این عوامل به طور نسبی برقرار شدند و کشور به مرحله بعدی که اقتصاد کارایی محور صعود کرد، آنگاه تلاشهای مالی و توسعه ای بیشتری باید بر عوامل توسعه کارایی تمرکز کنند. این عوامل شامل تحصيلات عالی و آموزش، کارایی بازار کار و نیروی کار، پیچیدگی بازار مالی، آمادگی فناورانه و اندازه بازار می باشند. سپس مدل بر عواملی که نوآوری و فعالیت کارآفرینانه را تهییج می کند، تکیه کرده است. باید توجه داشت که شاخص های سه گانه تحصيلات، سیاست ملی و بازارهای داخلی، هر یک دو زیر شاخص هستند. تحصيلات شامل تحصيلات ابتدایی و تحصيلات عالی می شود. سیاست ملی شامل سیاست عمومی و تخصصی و قوانین می شود. همچنین بازارهای داخلی به پویاییها (سطح تغییرات سالانه بازارها) و باز بودن (میزان آزادی بنگاه ها برای ورود به بازارهای موجود) اشاره دارد و چارچوب کارآفرینانه تحصيلات و آموزش درباره میزان دریافت توجه کارآفرینی و ویژگی های کارآفرینانه در تمام فازهای سیستم آموزشی است.

همچنین ایران از نظر وضعیت کیفیت قوانین فناوری (نمودار شماره ۴) از میان ۲۰ کشور سند چشم انداز که اطلاعاتشان در دسترس است، طی دو سال در جایگاه چهاردهم قرار گرفته است. این قوانین مربوط به حوزه هایی همچون حفاظت از حریم خصوصی در فضای سایبر، حفاظت از داده های شخصی، استنادپذیری، ادله الکترونیکی، تجارت الکترونیکی، دولت الکترونیکی، مالکیت معنوی در فضای تبادل اطلاعات، توسعه محتوی دیجیتال بر خط و منابع آدرس های اینترنتی می باشند.

نمودار شماره ۴:

نقشه جامع کارآفرینی کشور

یکی از اقدامات بسیار مناسبی که در زمینه ساماندهی مقوله کارآفرینی در سال های گذشته (۱۳۸۸) صورت گرفته، تهیه و تدوین «نقشه جامع توسعه کارآفرینی کشور» بود که توسط دفتر توسعه کارآفرینی وزارت کار (سابق) تهیه شد. بسیاری از موضوعاتی که در زمینه توسعه اشتغال و کارآفرینی در برنامه پنجم توسعه آمده، در یک سطح بالاتر در نقشه جامع توسعه

کارآفرینی کشور بر آن‌ها تأکید شده است. در این نقشه جامع، مباحث مختلفی همچون توسعه فرهنگ کارآفرینی، تبدیل اقتصاد نفتی به اقتصاد مبتنی بر خلق ارزش و سرمایه انسانی، ظهور و نقش آفرینی کارآفرینان، توزیع عادلانه درآمد و فرصت‌ها، کاهش شکاف فقر و ثروت و ... مطرح شده است.

در این نقشه جامع در بخش اهداف کمی نیز پیش‌بینی شده بود که ۷۰ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور از محل کارآفرینی تامین شود. همچنین موضوعاتی چون: دستیابی به رتبه سوم شاخص سهولت کسب و کار در منطقه آسیای جنوب‌غربی تا پایان برنامه پنجم توسعه، نائل شدن به جایگاه ۱۰ کشور برتر عضو دیده‌بان جهانی کارآفرینی، کاهش نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی به ۸/۴، جوانان به ۸/۸ درصد، روستایی به ۸/۴ درصد، کل کشور به ۷ درصد و افزایش نرخ مشارکت به ۴۶/۸ درصد تا پایان برنامه پنجم توسعه و ... از دیگر اهداف مطروحه در این نقشه بود. این سند می‌تواند یک نقشه‌راه مناسب برای دستیابی به اهداف مورد نظر در حوزه اشتغال و کارآفرینی در برنامه پنجم توسعه باشد. در این نقشه جامع، ضمن نگاه به اهداف چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور، اهداف آرمانی، کمی و کیفی به شکل کارشناسانه و برنامه‌ریزی شده‌ای دیده شده است^(۱).

▣ برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۴-۱۳۹۰) و کارآفرینی

از ۲۳۵ ماده قانون برنامه پنجم توسعه ۱۳ ماده مستقیم به بحث اشتغال، کارآفرینی و بهره‌وری پرداخته است. اولین ماده از این قانون که ارتباط مستقیم با بحث اشتغال و کارآفرینی دارد.

- ماده ۲۱ است که در آن موضوع صلاحیت حرفه‌ای و مهارت‌آموزی در کشور به صورت جدی مطرح شده است. این ماده با هدف طراحی یک نظام یکپارچه صلاحیت حرفه‌ای و ارتقای مهارت در کشور تنظیم و تصویب شده است.

- ماده ۲۴ قانون برنامه پنجم توسعه را ماده دیگری است که به موضوع اشتغال و کارآفرینی می‌پردازد. در ماده ۲۴ شاخص‌های توسعه انسانی مطرح شده است. در این ماده موضوعاتی همچون آموزش، امید به زندگی و موضوع تبدیل منابع انسانی به سرمایه‌های انسانی مورد تأکید قرار گرفته است.

- ماده ۲۵ به بحث بسیار مهم کار شایسته اشاره شده است. موضوع کار شایسته پیش از این نیز در ماده ۱۰۱ قانون برنامه چهارم توسعه مطرح شده بود و دولت می‌بایست تا پایان این برنامه، قانون کار شایسته را ارائه می‌کرد.

- مواد ۶۹ و ۷۰ به موضوع بسیار مهم بهبود فضای کسب و کار پرداخته است. در این مواد بحث پنجره واحد خدمت‌رسانی از موضوعات مهم در زمینه بهبود فضای کسب و کار مطرح شده است.

- ماده ۷۳ قانون برنامه پنجم توسعه از دیگر مواد مرتبط با موضوع اشتغال و کارآفرینی عنوان می‌باشد که در این ماده بحث اصلاح قوانین کار و تامین اجتماعی مطرح شده است. در این ماده دولت مکلف شده است تا پایان سال اول برنامه پنجم توسعه، قانون کار و قانون تامین اجتماعی را اصلاح و به مجلس ارائه کند. تقویت بیمه بیکاری، توجه به تشکلهای کارگری و کارفرمایی، توجه جدی به سه‌جانبه‌گرایی در مدیریت بازار کار و ... از دیگر موضوعات مطرح در ماده ۷۳ قانون برنامه پنجم توسعه است.

۱- مجید سیاری، از کارآفرینان برتر ملی، سایت بازار کار، ۱۳۹۱/۳/۹

- ماده ۷۵ قانون برنامه پنجم توسعه نیز موضوع جدیدی تحت عنوان « شورای گفت‌وگوی دولت و بخش خصوصی» مطرح شده است، کارآفرینان همواره از نبود بستر و فضای گفتگو و تعامل بین دولت و بخش خصوصی گلایه داشتند که با ایجاد این شورا این مشکل به نوعی حل خواهد شد.

- ماده ۷۹ قانون برنامه پنجم توسعه و ارتباط آن با اشتغال و کارآفرینی اشاره دارد و در این ماده موضوع بهره‌وری نیروی کار، سرمایه و تکنولوژی مطرح شده است.

- مواد ۸۰ و ۸۴ قانون برنامه پنجم توسعه از دیگر مواد مرتبط با موضوع اشتغال و کارآفرینی است که ماده ۸۰ کاملاً مرتبط با اشتغال، کارآفرینی، کسب و کار خانگی، مشاغل نو و مشاغل از راه دور است و ماده ۸۴ نیز موضوع ایجاد صندوق توسعه ملی در راستای ایجاد اشتغال و حمایت از سرمایه‌گذاری و تولید مطرح شده است.

- مواد ۱۹۴ و ۲۲۷ قانون برنامه پنجم توسعه از دیگر مواد مرتبط با موضوع اشتغال و کارآفرینی است که در این مواد نیز موضوع اشتغال و کارآفرینی به خصوص توسعه اشتغال روستایی و مناطق محروم مطرح شده است^(۱).

با توجه به اینکه سال آخر برنامه پنجم توسعه را پشت سر می‌گذاریم و ضرورت دارد موانعی که باعث عدم اجرای مناسب برنامه‌های توسعه‌ای گذشته در حوزه اشتغال و کارآفرینی شده را شناسایی و نسبت به رفع آن‌ها در برنامه ششم توسعه اقدام شود.

■ برنامه‌های وزارت کار برای حمایت از کارآفرینی

در کشور ما مراکز حمایت از کارآفرینان بسیار محدود و کارآفرین با تمام مشکلات ضمن تلاش جهت تبدیل ایده به محصول باید تمام خطر سرمایه‌گذاری را خود عهده دار باشد. مراکز حمایت از کارآفرینان به دلیل نداشتن پشتوانه مالی و عدم حمایت جدی از طرف نهادهای ذیربط قادر نیستند پاسخگوی نیازهای مالی کارآفرینان باشند. کارآفرینان با ایجاد «SMEها» با سرمایه محدود خود و گاهی با دریافت مقداری وام وارد یک حرکت اقتصادی و صنعتی می‌شوند و در بسیاری از مواقع زندگی و امکانات خود را در راه توسعه صنعتی از دست می‌دهند. با تولید دانش فنی یک محصول، توسط کارآفرین، شرکت‌های تولیدی خارجی توسط عوامل خود در کشور از این توانایی‌ها اطلاع یافته و قیمت محصول خود را چنان پائین می‌آورند که کارآفرین توان رقابت را از دست داده و در مدت کوتاهی هستی خود را از دست بدهد. در این مواقع اگر کارآفرین حمایت نشود چگونه می‌توان انتظار داشت کارآفرینی و ایجاد «SMEها» در کشور توسعه یابد^(۳).

اما با این وجود معاون توسعه کارآفرینی و اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه، برنامه‌های وزارتخانه متبوعش را در حمایت از کارآفرینی بیان کرد که به اجمال در ذیل به اجمال آورده شده است:

- تهیه نقشه توسعه کارآفرینی کشور،

- کمک به ایجاد سازمان نظام کارآفرینی کشور،

- برنامه‌ریزی برای ایجاد صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر،

۱ - مسلم‌خانی، مدرس کارآفرینی و مهارت‌های کسب و کار و پژوهشگر بازار کار، سایت بازار کار، ۱۳۹۱/۳/۹

۲ - بنگاه‌های کوچک و متوسط کسب و کار (SMALL & MEDIUM SIZE ENTERPRISES)

۳ - پرتال اصفهان، <http://isfp.ir>

- تهیه برنامه عملیاتی ترویج آموزش کارآفرینی.
- مطالعه و طراحی بانک اطلاعات کارآفرینان کشور،
- نظارت بر حسن اجرای آئین‌نامه ایجاد مراکز مشاوره،
- اطلاع‌رسانی و خدمات کارآفرینی و ساماندهی دفاتر کارآفرینی (دستگاه‌ها در این راستا تمامی دستگاه‌های اجرایی موظفند که دفاتر کارآفرینی را ایجاد کنند تا تعامل بیشتری با کارآفرینان داشته باشند).
- ساماندهی و نظارت بر کانون‌های کارآفرینی کشور^(۱).

■ موانع کارآفرینی در ایران

سر منشاء اصلی عدم توسعه کارآفرینی در کشورهای کمتر توسعه یافته مانند ایران عبارتند از :

۱- مقررات دست و پاگیر اداری

وجود بوروکراسی اداری و مقررات بعضاً زائد و وجود فشارهای درونی و خارجی تحمیلی بر برنامه‌ریزان اقتصادی موجب به وجود آمدن محدودیت‌های فراوانی در جهت نیل به ساده‌ترین اهداف اقتصادی می‌شود. چنین محیطی باعث سرخوردگی و حتی فرار کارآفرینان می‌شود که جایی برای بیان و ابراز ایده‌های خود نمی‌یابند و خود را در کمند بوروکراسی و روابط ناسالم سازمان‌های تصمیم‌گیرنده می‌بینند. به همین دلیل جزو جامعه بی‌تحرک و ساکن می‌شوند که شرایط و محدودیت‌ها چنین خواسته‌اند.

۲- توقف به خاطر حفظ استانداردها

بسیار اتفاق می‌افتد که عدم توجه به یک نوآوری تنها به دلیل مغایرت با استانداردهای تعریف‌شده یک سازمان منجر به شکست یک ایده و سکون آن می‌شود و چه بسیار ایده‌های خلاقانه که اکنون در آرشیوها و بایگانی‌های سازمان‌های دولتی و غیر دولتی مسکوت مانده‌اند.

۳- خانواده و نگرش جامعه به کار

خانواده، فرد فعال به جامعه تحویل می‌دهد و خانواده با توجه به فرهنگ حاکم بر جامعه و ارزشی که برای فعالیت و تولید قائل است، افراد را پرورش می‌دهد. خانواده و یا جامعه‌ای که بنیان آن استفاده از تلاش دیگران و تنبلی و کاهلی باشد، باعث می‌شود که افراد حتی کارآفرینان از همان ابتدا مسیر را به عکس پیموده و خواهان کسب درآمدهای هنگفت از طریق عرف جامعه باشند. به طور مثال فرهنگ حاکم بر کشور ژاپن در مورد کار و فعالیت این است: اول کار، دوم کار، سوم زندگی، چهارم قناعت در حالی که در بسیاری از کشورهای جهان سوم فرهنگ کار و کوشش در اولویت نیست و یا از اهمیت کمی برخوردار است.

۱- حسن طایبی، معاون توسعه کارآفرینی و اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه، خبرگزاری مهر، ۱۳۹۲/۱۲/۶

۴- جاذبه‌های واسطه‌گری و بی‌توجهی به کارآفرینی و تولید

در بسیاری از کشورهای جهان سوم، حمایت‌های لازم از جهات مختلف از کارآفرینان نمی‌شود و به عکس مشاغل دلالی و واسطه‌گری و رانت‌خواری از رونق بیشتری برخوردار است و برای افرادی که در این بخش‌های که برای توسعه اقتصادی نافع نیستند بلکه عمدتاً مضر هم هستند، سودآوری بسیار بالایی دارد، بنابراین انگیزه‌های حرکت و تلاش کارآفرینان را که قصد خدمت به توسعه اقتصادی کشور را دارند کم‌رنگ و یا کند می‌کند. تمامی کشورهای در حال توسعه به علت پایین بودن تولید و فعالیت ناکافی درگیر مسائل عمده‌ای چون بیکاری، تورم، با نرخ‌های دورقمی، بی‌سوادی، بهره‌وری پایین، کیفیت نامطلوب تولیدات، پایین بودن رشد اقتصادی، فساد اداری، تک‌محصولی بودن اقتصاد، وابستگی اقتصادی، کسری تراز پرداخت‌ها و تراز بازرگانی، بالا بودن نرخ تورم، پایین بودن ارزش پول، فزونی واردات نسبت به صادرات، کم‌کاری بازدهی کم و... هستند که یکی از علل عمده بروز مشکلات ذکرشده، توجه نداشتن به کارآفرینی و کارآفرینان شایسته است.

۵- فقدان روحیه کار گروهی

در بسیاری از کشورهای کمتر توسعه یافته، مشاهده می‌شود که، کارگروهی معنای خود را از دست داده و اعتقادی به آن در صحنه واقعیت وجود ندارد. این مشکل در کشور ما در سطح بسیار بالایی قرار دارد. در ایران متأسفانه نه تنها در بخش‌های اقتصادی که در سایر حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... انجام کار گروهی فوق‌العاده مشکل است.

۶- تعریف نشدن آموزش کارآفرینی

آموزش کارآفرینی سیاستی است که به طور مستقیم بر کمیت و کیفیت عرضه کارآفرین در یک جامعه اثر می‌گذارد، به همین دلیل است که در بسیاری از کشورها به ویژه در کشورهای پیشرفته که تا حد امکان موانع و مشکلات برطرف شده‌اند و دولت‌ها به شکوفایی توان بالقوه مردم پرداخته‌اند. در چارچوب این مجموعه اقدامات است که در بسیاری از کشورها هدف‌های گوناگون اقتصادی اجتماعی دولت مانند افزایش صادرات و توسعه مناطق محروم تحقق می‌پذیرد که این آموزش‌ها در کشورهای کمتر توسعه یافته دیده نشده است^(۱).

اما در «نقشه جامع توسعه کارآفرینی» این موانع به صورت خیلی جزئی‌تر دیده شده است که در ذیل به این محورها اشاره شده است:

۱- فقدان انسجام نظری و نگاه سیستمی در موضوع کارآفرینی نزد سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مسئولین اجرایی

۲- وجود رانت‌های اقتصادی و فقدان شرایط مناسب برای افزایش رقابت پذیری در کشور

۳- تشدید اقتصاد مبتنی بر رانت‌خواری

۴- نفتی بودن ساختار اقتصاد کشور و عدم توجه مدیریت کلان کشور به ایجاد ارزش افزوده و خلق ثروت و بهبود کیفیت نهاده‌های تولید

۵- وجود اقتصاد مبتنی بر منابع طبیعی به جای اقتصادی متنوع مبتنی بر دانش و دانایی، سرمایه انسانی و فناوری‌های نوین

۶- انعطاف ناپذیری قوانین و مقررات

۱- تجارت آنلاین، ۱۳۹۳/۷/۱۹

- ۷- عدم شرایط مناسب فضای کسب و کار کشور و محیط ضعیف و نامناسب تجاری
- ۸- خلاصه شدن بحث کارآفرینی در آموزش‌های کارآفرینی
- ۹- ساختارسازی و نهادسازی ناکافی و نامناسب
- ۱۰- عدم شناخت مزیت‌های بالقوه اقتصادی مناطق
- ۱۱- فقدان نظام مدیریت یکپارچه راهبردی در حوزه کارآفرینی
- ۱۲- عدم هماهنگی‌های بین دستگاهی، قوای سه گانه و انجام فعالیت‌های موازی
- ۱۳- ناکارآمدی نظام اداری و اجرایی کشور
- ۱۴- تخصیص نامطلوب منابع
- ۱۵- انتقال ناکارآمد پس‌اندازها به سمت سرمایه‌گذاری مولد
- ۱۶- سنتی بودن بازار تولید و عدم شکل‌گیری نهادهای مدرن و دانشی به ویژه در بخش خصوصی
- ۱۷- بهره‌وری پایین عوامل تولید
- ۱۸- عدم حمایت جدی از تولیدات داخلی
- ۱۹- تعدد سیاست‌ها و قوانین و مقررات و تعارض موجود بین آن‌ها
- ۲۰- پایین بودن شاخص‌های سرمایه اجتماعی
- ۲۱- بالا بودن درجه ریسک ایران در معاملات و سرمایه‌گذاری‌ها
- ۲۲- عدم اجرای صحیح و سریع اصل ۴۴ قانون اساسی کشور
- ۳۲- وجود انحصارات و نقش تصدی‌گری دولت^(۱)

■ چگونه «ایران فردا را ایران کارآفرین بسازیم»

برای رسیدن به این هدف که «ایران فردا را ایران کارآفرین بسازیم» باید برای مواردی همانند موارد اشاره شده ذیل که به عنوان پیشنهاد مطرح شده برنامه اجرایی تهیه کنیم و مصمم و معتقد باشیم که راه‌گریز از بحران بیکاری و راه توسعه اقتصادی و صنعتی جز از راه توسعه کارآفرینی میسر نخواهد بود.

۱- آموزش مهم‌ترین و کلیدی‌ترین نقش در توسعه کارآفرینی دارد. باید موسسات آموزشی اعم از دبیرستان‌ها، مراکز آموزش حرفه‌ای، دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها آموزش‌های لازم را جهت توسعه کارآفرینی و فرهنگ‌سازی در دستور کار خود قرار دهند، در آموزش‌ها باید به ابداع و خلاقیت بها داده شود نه محفوظات.

۲- نقش کارآفرین در توسعه صنعتی، اقتصادی و ایجاد اشتغال در جامعه باید به صورت یک باور همگانی درآید و این اعتقاد به وجود آید که در دنیای امروز و در «اقتصاد دانش‌محور» رشد و توسعه از طریق نوآوری و خلاقیت امکان‌پذیر است.

۱- نقشه جامع توسعه کارآفرینی، مرکز توسعه کارآفرین، ۱۳۸۸

۳- انجام تحقیقات بنیادی به عنوان پایه و اساس تولید علم و تحقیقات کاربردی به عنوان به کارگیری مبانی علمی در توسعه فناوری مورد حمایت و نتایج حاصله به طور پیوسته ارزیابی و دستاوردهای آن به زبان ساده در سطح جامعه ترویج می‌شود تا در ذهن جوانان شکوفه‌های نوآوری و خلاقیت شکل گیرد.

۴- بخش‌های تحقیق و توسعه (R&D) شرکت‌ها باید حمایت شوند و به نقش کارآفرینان در تولید محصولی جدید و فرآیندهای نو در تولید بها داده شود. میدان رشد برای افراد خلاق و کارآفرین باز باشد، تا هم‌افزایی لازم در مراکز تحقیق و توسعه به وجود آید و انگیزه کار مضاعف گردد.

۵- سازمان‌های توسعه ای باید با حمایت مالی و هم‌کاری دانشگاه‌ها نسبت به ایجاد مراکز توسعه کسب و کار کوچک (SBDC) تلاش جدی نموده تا هسته‌های کارآفرینی در این مراکز شکل گیرند.

۶- مراکز مالی حمایت‌کننده از کارآفرینان در سراسر کشور فراگیر گردد. دولت و موسسات مسئول توسعه فناوری با مکانیزمی (ساز و کاری) مناسب این مراکز را پشتیبانی و بخشی از خطر سرمایه‌گذاری را قبول نمایند.

۷- قوانین و مقررات مالی و مالیاتی به گونه‌ای تدوین شود که انگیزه لازم جهت فعالیت‌های کارآفرینی به وجود آید. خرید تولیدات شرکت‌های کارآفرین و سایر محصولات داخلی باید با برنامه‌ریزی مناسب مورد حمایت دولت قرار گیرد، به گونه‌ای که ضمن ایجاد انگیزه برای تولیدات داخلی به رقابت پذیر بودن محصولات نیز توجه شود.

۸- افراد کارآفرین مورد حمایت و احترام باشند و کسب درآمد و ثروت از طریق کارآفرینی یک ارزش محسوب گردد.

۹- شهرک‌های علمی تحقیقاتی و صنعتی که قادرند خدمات مراکز رشدی به کارآفرینان و صاحبان ایده ارائه دهند باید در مکان‌های مناسب کشور ساخته شوند. این شهرک‌ها با حمایت‌هایی که از کارآفرینان به عمل می‌آورند ضمن هدایت آن‌ها هزینه ایجاد SMEها را برای کارآفرین کاهش می‌دهند. البته باید در ساخت اینگونه فضاها از تجربیات سایر کشورها و تجربیات موجود در کشور بهره گرفت^(۱).

■ بازار کار و کارآفرینی

نظم نوین اقتصادی و رشد سریع تکنولوژی منجر به تغییر وضعیت اقتصادی کشورها به خصوص بازار کار آن‌ها گردیده است. از سوی دیگر جهانی‌سازی با تشدید رقابت باعث بسط تکنولوژی جدید از طریق کاهش هزینه و افزایش سرعت ارتباط منجر به انسجام بازارها گردیده است. تقریباً اکثر کشورها با افزایش نرخ بیکاری، اشتغال ناقص و فقر مواجه هستند و افزایش تقاضا برای نیروی کار ماهر از مشخصه‌های بازار کار معاصر است. لذا با توجه به حرکت جهان به سمت جامعه مبتنی بر مهارت و دانش که در آن منابع فیزیکی و مادی مزیت خود را نسبت به منابع فکری و علمی از دست داده و سرمایه اصلی آن استعداد و خلاقیت اعضای آن جامعه به شمار می‌رود، کشورها باید با تغییرات موجود در جامعه، دنیای کار و پیامدهای حاصل از جهانی‌سازی و تغییر تکنولوژی هماهنگ شوند.

فرایند کارآفرینی و خلاقیت که اساس و بستر ساز تغییر و دگرگونی است در این خصوص نقش بنیادین و تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌کند. افراد، سازمان‌ها و جوامعی که نتوانند خود را با این تحولات پرشتاب همگام کنند دچار حالت ایستایی و توقف و سکون شده، بی‌شک در آینده حضور فعالی نخواهند داشت و سرانجام دچار اضمحلال می‌شوند.

کار آفرینی به عنوان سمبل و نماد تلاش و موفقیت در امور تجاری بوده و کارآفرینان، پیشگامان موفقیت‌های تجاری در جامعه هستند. توانایی آن‌ها در بهره‌گیری از فرصت‌ها، نیروی آن‌ها در نوآوری و ظرفیت آن‌ها در قبال موفقیت، به عنوان معیارهایی هستند که کارآفرینی نوین به وسیله آن‌ها سنجیده می‌شود.

متناسب سازی آموزش‌ها با تقاضای بازار کار

اکثر کشورهای جهان تلاش‌های تازه‌ای را برای تقویت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای آغاز کرده‌اند. انگیزه این تلاش‌ها، فائق آمدن بر مشکلات بیکاری جوانان، ارتقای مهارت‌های شغلی و تأمین نیازهای اقتصادی است و این باور وجود دارد که کسب مهارت موجب ارتقای بهره‌وری و قابلیت رقابت در اقتصاد جهانی می‌شود.

باید بپذیریم آموزش برای ایجاد مهارت‌های مورد نیاز یکی از مؤثرترین راه‌هایی است که می‌تواند جامعه را در دستیابی به توسعه اقتصادی و رشد و پایداری یاری نماید. و باید زمینه‌هایی فراهم شود تا نسبت جمعیت شاغل آموزش دیده به نسبت آموزش ندیده رو به افزایش باشد و نیروی کار از آموزش بهتری بهره جوید.

نداشتن مهارت لازم و کافی برای انجام وظایف موجب عدم رضایت از شغل نیز خواهد شد به عبارت دیگر، شاغلین هرچه توانایی بیشتر و بهتری برای انجا کار داشته باشند و بتوانند به نحو مطلوب‌تری انجام وظیفه نمایند، از خود و نتیجه کار راضی‌تر خواهند بود.

از طرفی تدارک فرصت‌هایی برای جوانان تا دانش نگرش و مهارت‌های اساسی و مورد نیاز بازار کار را بشناسند و بیاموزند، آن‌ها را توسعه دهند و در عمل به کار گیرند از جمله مهم‌ترین دلایل توجیه کننده تحکیم روابط مراکز آموزشی با بازار کار است. این امر مستلزم تمرکز بر قابلیت‌های عملی، سواد مالی، درک و فهم اقتصادی و تجاری، و مهارت‌ها و صلاحیت‌های کلیدی است.

از این رو نیاز سنجی نیروی انسانی و تعیین میزان تقاضای بازار کار می‌تواند اهداف و کاربردهای بسیاری داشته باشد.

یکی از اهداف مهم تعیین میزان و سطح تقاضای بازار کار، در حقیقت روشن ساختن تناسب و ترکیب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای عرضه شده در وضعیت موجود، و همچنین برنامه‌ریزی برای تطابق ترکیب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مورد اجرا در آینده با تقاضای بازار کار خواهد بود.

امروزه در خصوص اهمیت آموزش به طور کلی و آموزش‌های مهارتی به طور اخص اتفاق نظر کامل وجود دارد.

واکنش مؤثر در قبال تغییرات سریع فناوری، رقابتی شدن بازارها، تغییر در رجحان‌های مشتریان، ارباب رجوع و عرضه‌کنندگان، تغییر در ارزش‌های اجتماعی و تحولات در وضعیت عمومی اقتصادی کشورها در گرو پذیرش آموزش به عنوان یک امر اجتناب ناپذیر است. و به این دلیل امروزه طیف گسترده‌ای از آموزش‌های مهارتی در سطح آموزش عالی در اقصی نقاط جهان و به شیوه‌های متنوع ارائه می‌شود.

چالش‌های فرا راه آموزش‌های مهارتی و کارآفرینی؛ راهکارها و پیشنهادها

بی‌تردید هر فرآیندی در مسیر تحقق اهداف خود با مجموعه‌ای از مشکلات و موانع روبرو است که آموزش‌های مهارتی نیز از این قاعده مستثنی نبوده و مدیران باید در پی حل و فصل و مقابله با چالش‌های موجود باشند. از جمله این چالش‌ها می‌توان موارد زیر را برشمرد که جهت برون رفت از این موانع و مشکلات، پیشنهادهایی نیز ارائه می‌شود.

۱- عدم آشنایی دانش‌آموختگان با بازار کار قبل و حین انتخاب رشته مورد نظر، پیشنهاد می‌شود یک دفترچه اطلاعاتی کامل در مورد نیاز انواع شغل‌ها و نیاز کارگاه‌ها تهیه و در اختیار مراجعین گذاشته شود.

۲- بیگانگی دانش‌آموختگان با پدیده خود اشتغالی، پیشنهاد می‌شود به منظور افزایش اطلاعات، دانش و سطح آگاهی‌های کارآموزان و به منظور ترویج و اشاعه فرهنگ کارآفرینی، ضمن اینکه این مهم به عنوان یک رسالت و هدف اصلی سازمان تبدیل شود و در برنامه ریزی‌ها لحاظ شود و آموزش‌ها و مشاوره کارآفرینی به عنوان یک درس اجباری به همه آموزش دیدگان رشته‌های مختلف ارائه گردد همچنین می‌توان به برگزاری دوره‌ها و سمینارهای کارآفرینی پرداخت.

۳- عدم پیش‌بینی دقیق نیازهای نیروی انسانی در مناطق مختلف، در ابتدای هر سال یک نیازسنجی نیروی انسانی از کارخانجات، صنایع و اصناف همان منطقه انجام شود و آموزش‌ها بر اساس این نیازسنجی برنامه‌ریزی گردد^(۱).

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

واقعیت این است که یکی از اقدامات اساسی برای توسعه کارآفرینی، ارزیابی آن است. ارزیابی کارآفرینی باید بر اساس شاخص‌ها و استانداردهای جهانی انجام گیرد که نه تنها تصویر روشنی از وضعیت کارآفرینی در سطح ملی ارائه کند، بلکه امکان محک‌زنی و مقایسه با سایر کشورهای موفق در زمینه توسعه کارآفرینی را نیز فراهم سازد. اقتصاد کشورهای عضو دیده‌بان جهانی^(۲)، بیش از ۹۵ درصد تولید ناخالص جهانی را تشکیل می‌دهند. برنامه دیده‌بان جهانی کارآفرینی بر اساس سه دسته شاخص‌های «ادراک‌ها و گرایش‌های کارآفرینانه»، «فعالیت‌های کارآفرینانه» و «اشتقاق کارآفرینانه» ارزیابی می‌شوند. مطابق برنامه، ایران با شاخص کارآفرینی نوپا^(۳) برابر با روند صعودی داشته و مقدار آن بیش از ۱۱ درصد، در میان ۶۷ کشور، در رتبه سی ام قرار دارد. این شاخص طی پنج سال گذشته تقریباً از سایر کشورهای خاورمیانه بوده است. همچنین شاخص قصد کارآفرینانه در ایران ۲۲/۲۸ درصد است که کشورمان را در میان ۶۷ کشور عضو در جایگاه سی و پنجم قرار می‌دهد. شاخص کارآفرینی فرصت‌گرا^(۴) در میان شاخص‌های فعالیت‌های کارآفرینانه، نسبت به سال‌های گذشته (۵/۶۷ درصد در سال ۱۳۹۰ و ۶/۲۴ درصد در سال ۱۳۹۱) رشد یافته است. این به معنای آن است که کارآفرینی اجباری کاهش یافته است. بر این اساس شاخص درک فرصت‌های کارآفرینانه نیز از ۳۲ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۳۹/۲ درصد در سال ۱۳۹۱ افزایش یافته است. سرانجام رتبه ایران در شاخص ترس از شکست در میان ۶۷ کشور در رتبه ۳۹ قرار دارد که حاکی از تمایل کم خطرپذیری ایرانیان برای راه‌اندازی کسب و کار است^(۵).

۱- لایلا و اعظم زینلی زاده، کارشناس ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه مازندران، کنفرانس ملی کارآفرینی، آبان ۱۳۹۱

۲- دیده‌بان جهانی کارآفرینی (GEM) یک کنسرسیوم دانشگاهی جهانی مرکب از تیم‌های علمی - پژوهشی است که هدف اصلی آن ارزیابی و ارائه داده‌های پژوهشی معتبر در سطح بین‌المللی در خصوص فعالیت‌های کارآفرینانه است. به‌طور کلی اهداف برنامه پژوهشی دیده‌بان جهانی کارآفرینی عبارتند از:

- سنجش و ارزیابی سطح فعالیت کارآفرینانه میان کشورهای عضو،

- کشف رابطه‌ی نظامند میان کارآفرینی و رشد اقتصاد ملی،

- شناسایی عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی (سایت GEMIRAN.ir)

۳- دو نوع نوآوری وجود دارد: یکی آن که با اندک تغییری در محصولات فعلی، بهبودی در محصولات ایجاد نمود و دیگری این که به طور کلی یک نوآوری تازه و در نهایت محصول یا خدمتی جدید ارائه نمود. معمولاً نوآوری اول ساده‌تر بوده و بسیاری از شرکت‌ها در مقابل نوآوری دوم اندکی مقاومت نشان می‌دهد. حوزه فعالیت شرکت‌های کارآفرین نوپا در حوزه فناوری بالا، دقیقاً از نوع نوآوری دوم است.

۴- کارآفرینی فرصت‌گرا بدین مفهوم است که کارآفرینان و سرمایه‌گذاران براساس تشخیص فرصت‌ها وارد عرصه رقابت می‌شوند.

۵- سعید کیان پور، عضو هیأت علمی گروه اقتصاد دانشگاه پیام نور، فصل نامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد، سال نهم شماره ۳۴، بهار ۱۳۹۲

البته می‌توان از آمار و اطلاعات فوق‌چنین استنباط کرد که کارآفرینی همانند متغیر وابسته‌ای می‌باشد که رشد آن منوط به متغیرهای دیگر مانند سطح فرهنگی، روابط اجتماعی، نظام آموزشی، نوع حمایت‌های دولتی، زیرساخت‌های اجتماعی، دسترسی به سرمایه‌های خطرپذیر، مهارت‌های کسب و کار و سطح فناوری، سطح کارآفرینی است. اگر چه افزایش فعالیت‌های کارآفرینی باعث رونق و توسعه اقتصاد ملی هر کشور می‌گردد اما این رابطه یک رابطه خطی با شیب یکسان نیست. بررسی‌ها نشان می‌دهد در کشورهایی که زیرساخت‌ها و قوانین حمایتی مناسبی دارند، قانون مالکیت معنوی رعایت می‌شود و هزینه قابل ملاحظه‌ای در بخش تحقیقات و بخش‌های تحقیق و توسعه صرف می‌شود. کارآفرینی دارای سطح بالاتری براساس فرصت‌هاست. در کشورهای واردکننده صنایع پیشرفته (HT) سطح کارآفرینی اغلب پائین و فعالیت‌های کارآفرینی براساس ضرورت‌ها شکل می‌گیرد.

از طرف دیگر با عنایت به اینکه موضوع بیکاری یکی از مهم‌ترین مسائل و مشکلات جهان است و در کشورهای در حال توسعه با توجه به عدم توازن ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی سهم بیشتری را بر توسعه دارد و با توجه به اینکه یکی از دلایل بیکاری در کشور فقدان مهارت‌های مورد نیاز بازار کار از سوی جویندگان کار می‌باشد، انتظار می‌رود سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای با ارائه آموزش‌های مهارتی بتواند نقش بسزایی در کاهش میزان بیکاری ایفا کند. زیرا آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به سبب انعطاف‌پذیری نشأت گرفته از خصیصه‌های بازار کار و اوضاع اقتصادی کشور و نیز به دلیل آموزش و ایجاد مهارت‌های لازم در افراد برای توانایی در احراز مشاغل، نقش به‌سزایی در اشتغال دارد. این آموزش‌ها هم مهارت‌های خاص مورد نیاز صنعت و هم مهارت‌های عمومی بازار کار را فراهم می‌سازد و همچنین برای شاغلینی که به دلیل تغییرات تکنولوژی دچار کاهش کارایی می‌شوند امکان به‌روز شدن و تکمیل مهارت را فراهم می‌کند. لذا به این نوع آموزش‌ها به عنوان ابزاری برای مقابله با بیکاری بالاخص بیکاری ساختاری که ناشی از تغییرات در اقتصاد جهانی می‌باشد، نگریده می‌شود.

در واقع خصیصه این آموزش‌ها، نوعی پرورش «کارآفرین» است، به این معنی که افراد پس از کسب مهارت و تخصص دانش فنی، قادر خواهند بود که فرصت‌های شغلی مناسبی را به دست آورند و یا در نهایت فرصت شغلی ایجاد نمایند. اینگونه آموزش از نقش و تأثیرگذاری اقتصادی - اجتماعی مهمی برخوردار است چرا که معرف نوع مهمی از سرمایه‌گذاری در منابع انسانی است و با فراهم کردن زمینه‌های ارتقای دانش، نگرش‌ها و مهارت‌های مورد نیاز بازار کار و اشتغال در زمینه‌های مختلف به توسعه اقتصادی کمک می‌کند. از این رو کار محور بودن آموزش‌های فنی و حرفه‌ای که فرآیند یادگیری فراگیران را از طریق محیط‌های کار، برای آن مراکز و در درون آنها طراحی و اجرا می‌نماید و محتوای آموزش‌ها را با تغییرات و پیشرفت‌های حوزه تکنولوژی و به تبع آن در کارکرد نهادهای اقتصادی جامعه هماهنگ می‌سازد، سبب شده است که این آموزش‌ها به عنوان یکی از عناصر کلیدی جهت تحقق پیشرفت‌های اقتصادی محسوب شود و از جمله عوامل مؤثر در موفقیت کشورهای توسعه یافته تلقی گردد^(۱).